

Wyrok z dnia 22 lutego 2007 r.

I UK 229/06

W przypadku ustalenia prawa do emerytury orzeczeniem organu odwoławczego, zawieszenie jej wypłaty na podstawie art. 103 ust. 2a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) nie może nastąpić przed dniem ustalenia nabycia prawa do emerytury w decyzji organu rentowego.

Przewodniczący SSN Józef Iwulski, Sędziowie SN: Roman Kuczyński, Małgorzata Wrębiakowska-Marzec (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 22 lutego 2007 r. sprawy z odwołania Tadeusza P. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w C. o wysokość emerytury, na skutek skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 19 stycznia 2006 r. [...]

o d d a l i ł skargę kasacyjną.

U z a s a d n i e

W wykonaniu wyroku z dnia 20 listopada 2003 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w C. decyzją z dnia 13 stycznia 2004 r. przyznał Tadeuszowi P. prawo do emerytury górniczej poczynając od dnia 1 lipca 2002 r., zawieszając jej wypłatę z powodu kontynuowania przez wnioskodawcę zatrudnienia bez uprzedniego rozwiązania stosunku pracy z pracodawcą, na rzecz którego wykonywał je bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury. Po rozwiązaniu stosunku pracy organ rentowy podjął wypłatę świadczenia poczynając od dnia 1 stycznia 2004 r.

W złożonym odwołaniu wnioskodawca domagał się wypłaty emerytury za okres od 1 lipca 2002 r. do 31 grudnia 2003 r. wraz z odsetkami i przeliczenia jej wysokości według kwoty bazowej obowiązującej w styczniu 2004 r.

Wyrokiem z dnia 8 stycznia 2004 r. Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Katowicach oddalił odwołanie, a wniosek w przedmiocie doliczenia do stażu pracy wnioskodawcy okresu od 1 lipca 2003 r. do stycznia 2004 r. przekazał do rozpoznania organowi rentowemu. Sąd Okręgowy wskazał, że data nabycia przez wnioskodawcę prawa do emerytury została ustalona dopiero wyrokiem z dnia 20 listopada 2003 r. Organ rentowy prawidłowo zawiesił wypłatę świadczenia do momentu udokumentowania przez wnioskodawcę rozwiązania stosunku pracy z Przedsiębiorstwem Miernictwa Górniczego w Katowicach na podstawie art. 103 ust. 2a ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 162 poz.1118 ze zm.).

Wyrokiem z dnia 19 stycznia 2006 r. Sąd Apelacyjny w Katowicach zmienił powyższy wyrok oraz poprzedzającą go decyzję organu rentowego i przyznał wnioskodawcy prawo do wypłaty emerytury od dnia 1 lipca 2002 r., a w pozostałym zakresie apelację oddalił. W ocenie Sądu drugiej instancji brak było podstaw do zawieszenia wypłaty świadczenia emerytalnego w oparciu o art. 103 ust. 2a ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, zgodnie z którym prawo do emerytury ulega zawieszeniu bez względu na wysokość przychodu uzyskiwanego przez emeryta z tytułu zatrudnienia kontynuowanego bez uprzedniego rozwiązania stosunku pracy z pracodawcą, na rzecz którego wykonywał je bezpośrednio przed nabyciem prawa do emerytury ustalonym w decyzji organu rentowego. Prawo wnioskodawcy do emerytury górniczej ustalone zostało w decyzji z dnia 13 stycznia 2004 r., wykonującej prawomocny wyrok Sądu z dnia 20 listopada 2003 r. Dopiero po wydaniu tej decyzji, gdyby ubezpieczony kontynuował nadal zatrudnienie u pracodawcy, na rzecz którego wykonywał je bezpośrednio przed nabyciem prawa do emerytury, istniałaby podstawa do zastosowania art. 103 ust. 2a ustawy. Nie było natomiast podstaw do zastosowania tego przepisu już od dnia 1 lipca 2002 r., to jest od miesiąca, w którym wnioskodawca zgłosił wniosek o emeryturę, w sytuacji, gdy decyzją z dnia 18 września 2002 r. organ rentowy odmówił prawa do żądanego świadczenia, a skorzystanie z możliwości odwołania od wskazanej decyzji odmownej było uprawnieniem wnioskodawcy, a nie jego obowiązkiem. Wnioskodawca nie miał przy tym żadnej pewności co do ostatecznego wyniku postępowania wszczętego na skutek tego

odwołania. W tej sytuacji trudno wymagać od wnioskodawcy rozwiązania stosunku pracy i pozbawienia się środków utrzymania, tym bardziej że zaliczenie poszczególnych okresów uprawniających do emerytury górniczej nastręczało trudności interpretacyjne. Organ rentowy winien zatem dokonać rozliczenia należnego wnioskodawcy od dnia 1 lipca 2002 r. świadczenia emerytalnego w związku z osiąganym z tytułu zatrudnienia przychodem stosownie do art. 104-106 ustawy.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku organ rentowy zarzucił naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 103 ust. 2a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, w wyniku którego to naruszenia skarżący jest zobowiązany do wypłaty emerytury górniczej pomimo kontynuowania zatrudnienia przez wnioskodawcę bez uprzedniego rozwiązania stosunku pracy z pracodawcą, na rzecz którego wykonywał pracę bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury ustalonej w decyzji emerytalnej. Wskazując na powyższy zarzut skarżący wniósł o uchylenie i zmianę zaskarżonego wyroku w części zmieniającej wyrok Sądu pierwszej instancji poprzez oddalenie odwołania.

W uzasadnieniu skargi kasacyjnej podniesiono, że brak jest podstaw do przyjęcia, iż w stosunku do ubezpieczonego nie ma zastosowania przepis art. 103 ust. 2a ustawy emerytalnej, gdyż zarówno prawo do emerytury górniczej jak i prawo do jej wypłaty, ograniczenia lub zawieszenia należy oceniać w oparciu o jej przepisy. Błędne jest w tej sytuacji przyjęcie, że przyznanie prawa do emerytury prawomocnym wyrokiem stanowi spełnienie przesłanki rozwiązania umowy o pracę dla oceny prawa do świadczenia i uznanie, że faktycznie dalsze zatrudnienie nie ma wpływu na kwestię wypłaty przyznanej emerytury, tym bardziej, jeżeli zatrudnienie stanowi kontynuację zatrudnienia u pracodawcy, u którego wnioskodawca wykonywał je bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury.

W dniu 23 stycznia 2007 r. organ rentowy wystąpił z opartym o przepis art. 415 k.p.c. wnioskiem o zwrot spełnionego na rzecz wnioskodawcy świadczenia emerytalnego w kwotach 5.565,14 zł za 2002 r. oraz 1.227,74 zł za 2003 r., wynikających z rozliczenia przychodu wnioskodawcy za lata 2002-2003 w oparciu o przepisy art. 104-106 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Obowiązujący od dnia 1 lipca 2000 r. przepis art. 103 ust. 2a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) został wprowadzony ustawą z dnia 21 stycznia 2000 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 9, poz. 118). Do daty jego wejścia w życie prawo do emerytur i rent, a w istocie prawo do wypłaty przyznanych świadczeń emerytalnych i rentowych, ulegało zawieszeniu lub świadczenia te ulegały zmniejszeniu na zasadach określonych w art. 104-106 ustawy wyłącznie w razie osiągnięcia przychodu w określonej wysokości z tytułu działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego. Przepis art. 103 ust. 2a stanowi, że prawo do emerytury ulega zawieszeniu bez względu na wysokość przychodu uzyskiwanego przez emeryta z tytułu zatrudnienia kontynuowanego bez uprzedniego rozwiązania stosunku pracy z pracodawcą, na rzecz którego wykonywał je bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury, ustalonym w decyzji organu rentowego. Z brzmienia tego przepisu wynika po pierwsze, że kontynuowanie zatrudnienia u dotychczasowego pracodawcy nie ma wpływu na nabycie prawa do emerytury, które to prawo powstaje z mocy ustawy po spełnieniu warunków określonych w przepisach, po drugie, że realizacja tego prawa (wypłata świadczenia) ulega zawieszeniu w razie kontynuowania zatrudnienia po nabyciu prawa do emerytury niezależnie od wysokości uzyskiwanego przychodu ze stosunku pracy oraz po trzecie, że rozwiązanie stosunku pracy z dotychczasowym pracodawcą umożliwia realizację świadczenia emerytalnego (wznowienie jego wypłaty) bez potrzeby występowania o ponowne ustalenie tego prawa. W wyroku z dnia 7 lutego 2006 r., SK 45/04 (OTK-A 2006 nr 2, poz. 15), Trybunał Konstytucyjny uznał przepis art. 103 ust. 2a ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych za zgodny z ustawą zasadniczą wskazując, że emerytura jest w założeniu świadczeniem, które zastępuje, a nie uzupełnia wynagrodzenie ze stosunku pracy. Celem wprowadzenia omawianego uregulowania była interwencja państwa na rynku pracy poprzez oczekiwane zwolnienie miejsc pracy. Wprowadzone rozwiązanie ma zatem zachęcać osoby, które nabyły uprawnienia emerytalne, do rozwiązania stosunku pracy, a tym samym do definitywnego zwolnienia miejsca pracy dla osób młodszych. Przedmiotem ingerencji państwa w omawianym zakresie jest wyłącznie prawo do emerytury pobieranej łącznie z wynagrodzeniem za pracę u dotychczasowego pracodawcy. Ingerencja ta nie polega na zniesieniu nabytego prawa do emerytury ani na zmniej-

szeniu jego zakresu, ale na wprowadzeniu dodatkowych warunków do jego realizacji. W wyniku omawianej regulacji zainteresowane osoby, które nabywają prawo do emerytury, zobowiązane zostały do dokonania wyboru między rozwiązaniem stosunku pracy w celu pobierania emerytury albo kontynuowaniem zatrudnienia u dotychczasowego pracodawcy. Jej konsekwencją jest odsunięcie w czasie możliwości efektywnego korzystania z emerytury do chwili rozwiązania przez ubezpieczonego stosunku pracy z podmiotem, będącym jego pracodawcą bezpośrednio przed dniem nabycia tego prawa.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego niejednokrotnie wyrażany był pogląd, że zawieszenie prawa do emerytury w przypadku pozostawania w stosunku pracy jest funkcjonalnie uzasadnione. Zasadą jest bowiem, że pracownikowi, który nabył prawo do emerytury, przysługuje jedno świadczenie - albo emerytura z ubezpieczenia społecznego albo wynagrodzenie z tytułu zatrudnienia. Skoro zatem istotą art. 103 ust. 2a ustawy jest wyeliminowanie równoczesnego pobierania dwu świadczeń - emerytury i wynagrodzenia za pracę w pełnej wysokości, to nie tyle wynika z niego obowiązek rozwiązania stosunku pracy przez pracownika, który nabył prawo do emerytury, ile obowiązek dokonania przez niego wyboru, czy decyduje się na pobieranie emerytury, czy też na pozostawanie w stosunku pracy i pobieranie wynagrodzenia za pracę. Nie budzi przy tym wątpliwości, że po rozwiązaniu stosunku pracy z dotychczasowym pracodawcą może dojść do zawarcia nowej umowy i kontynuowania zatrudnienia w ramach swobodnej decyzji podjętej w tym zakresie przez pracodawcę. Z tego też względu prawo do emerytury ulega zawieszeniu, jeżeli emeryt nie rozwiąże wszystkich stosunków pracy, w których pozostawał bezpośrednio przed dniem nabycia prawa do emerytury, niezależnie od tego, czy do podstawy jej wymiaru przyjęto zarobki od wszystkich, czy tylko od jednego z pracodawców. Szczegółowe rozważania we wskazanym zakresie zawierają uzasadnienia wyroków z dnia 28 października 2003 r., II UK 146/03 (OSN 2004 nr 16, poz. 289) i z dnia 19 lutego 2004 r., II UK 274/03 (OSNP 2004 nr 21, poz. 376) oraz uchwały z dnia 27 kwietnia 2004 r., II UZP 2/04 (OSNP 2004 nr 17, poz. 303) i uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 2004 r., II UZP 9/04 (OSNP 2005 nr 3, poz. 41).

Stosownie do art. 100 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych prawo do świadczeń określonych w ustawie powstaje z dniem spełnienia wszystkich warunków wymaganych do nabycia tego prawa, natomiast w myśl art. 129 ust. 1 świadczenia wypłaca się poczynając od dnia powstania

prawa do tych świadczeń, nie wcześniej jednak niż od miesiąca, w którym zgłoszono wnioski lub wydano decyzję z urzędu. O ile zatem pierwszy z powołanych przepisów odnosi się do nabycia prawa do świadczenia, o tyle drugi dotyczy prawa do jego realizacji, samo bowiem abstrakcyjne spełnienie się przesłanek warunkujących prawo do świadczenia nie stanowi podstawy do jego wypłaty. Nie budzi wątpliwości, że w przepisie art. 103 ust. 2a ustawy chodzi o zawieszenie prawa do wypłaty (realizacji) świadczenia emerytalnego. Gramatyczna wykładnia art. 103 ust. 2a ustawy zdaje się wskazywać, że przepis ten łączy konsekwencje w postaci zawieszenia prawa do świadczenia i w efekcie wstrzymania jego wypłaty z kontynuowaniem zatrudnienia po ustalonym w decyzji organu rentowego dniu nabycia prawa do emerytury (jej realizacji), a nie z kontynuowaniem zatrudnienia po ustaleniu tego prawa decyzją organu rentowego. Taka wykładnia może być uznana za prawidłową w sytuacjach typowych, gdy przesłanki (warunki) nabycia prawa do emerytury nie budzą wątpliwości (np. w przypadku osiągnięcia przez ubezpieczonego powszechnego wieku emerytalnego i posiadania udokumentowanego okresu składkowego i nieskładkowego), a prawo do świadczenia zostaje ustalone w decyzji organu rentowego w terminie określonym w art. 118 ust. 1 ustawy bezpośrednio po złożeniu przez zainteresowanego formalnego wniosku o emeryturę. Gramatyczna reguła interpretacyjna art. 103 ust. 2a jest jednak wątpliwa w sytuacji, gdy - jak w niniejszej sprawie - prawo ubezpieczonego do emerytury zostało ustalone wyrokiem Sądu, a do daty wydania decyzji ustalającej prawo do emerytury w wykonaniu prawomocnego wyroku upłynął półtoraroczny okres od złożenia wniosku o świadczenie. W takim przypadku interpretacja omawianego uregulowania wymaga zastosowania wykładni funkcjonalnej. Dla przypomnienia - celem art. 103 ust. 2a ustawy (inna sprawa, czy zrealizowanym) jest tworzenie nowych miejsc pracy i w związku z tym ograniczenie prawa do uzyskania świadczeń emerytalnych w sytuacji uzyskiwania przychodów ze stosunku pracy poprzez stworzenie ubezpieczonym, którzy nabyli prawo do emerytury, możliwości wyboru między pobieraniem świadczenia emerytalnego i wynagrodzenia za pracę. Oczywiście jest, że do chwili ustalenia w decyzji organu rentowego prawa do emerytury wnioskodawca był pozbawiony możliwości dokonania wyboru pomiędzy statusem emeryta a statusem pracowniczym, bo statusu emeryta w ogóle nie posiadał. Stosownie bowiem do art. 4 pkt 1 ustawy za emeryta uważa się nie osobę, która nabyła prawo do świadczenia po spełnieniu przewidzianych przez przepisy warunków, lecz osobę mającą ustalone prawo do emerytury. Dopóki więc prawo to w decyzji organu rentowego nie zostanie

ustalone, dopóty ubezpieczony nie posiada statusu emeryta. Trudno wymagać od ubezpieczonego, aby rozwiązał stosunek pracy z pracodawcą zatrudniającym go w momencie składania wniosku o ustalenie prawa do emerytury i - w przypadku wydania przez organ rentowy decyzji odmownej - oczekiwał na rozstrzygnięcie przez sąd kwestii swojego uprawnienia do tego świadczenia, tracąc źródło dochodu ze stanowiącej podstawę jego utrzymania pracy zarobkowej, a następnie - po ustaleniu prawa do emerytury wyrokiem sądu - występował z opartym o przepis art. 417 § 1 k.c. roszczeniem o naprawienie ewentualnej szkody wyrządzonej niezgodną z prawem („bezprawną”) decyzją organu rentowego. Przepis art. 103 ust. 2a ustawy należy zatem interpretować w ten sposób, że w razie ustalenia prawa do emerytury orzeczeniem organu odwoławczego, zawieszenie jej wypłaty w przypadku kontynuowania przez emeryta zatrudnienia u dotychczasowego pracodawcy (pracodawców) nie może nastąpić przed dniem ustalenia nabycia prawa do emerytury w decyzji organu rentowego. Oczywiście w takim przypadku organ rentowy zobligowany jest do dokonania rozliczenia przychodów ubezpieczonego za okres wsteczny przez ich porównanie z określonymi w przepisach limitami, celem ustalenia, czy przychody te uzasadniały zawieszenie wypłaty świadczenia lub jego zmniejszenie na zasadach określonych w art. 104-106 ustawy.

Z powyższych względów skarga kasacyjna podlega oddaleniu na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

=====